

Erkölcsei nevelés a mai iskolában és családban

Szinte a tanév kezdetére kihirdetett új közoktatási törvény [1] bevezetőjében kinyilvánítja, hogy a köztársaságunk Alkotmányában meghatározott művelődéshez való jog esélyegyenlőség alapján való biztosítása, a lelkiismereti meggyőződés és a vallás szabadságának, a hazaszeretetre nevelésnek a közoktatásban való érvényesítése, a tanszabadság és a tanítás szabadságának érvényesítése, a gyermekek, a tanulók, a szülők és a közoktatásban foglalkoztatottak jogainak és kötelességének meghatározása, továbbá korszerű tudást biztosító közoktatási rendszer irányítása és működtetése céljából az Országgyűlés az 1993. évi LXXIX. törvényt alkotja a közoktatásról.

A törvény Alapelveiből az oktatás és nevelés tartalmát meghatározóak a következők: 4. §. (1) az állam és a helyi önkormányzatok kötelesek tiszteletben tartani a szülőknek a jogát, hogy vallási és világnézeti meggyőződésüknek megfelelő oktatásban és nevelésben részesülhessenek gyermekeik; (2) az iskola nem lehet elkötelezett egyetlen vallás vagy világnézet mellett sem, biztosítani kell az ismeretek, a vallási, illetve világnézeti információk tárgyilagos és többoldalú közvetítését; (3) az iskolában gondoskodni kell az alapvető erkölcsi ismeretek elsajátításáról. Az állami és önkormányzati iskolák tananyagában biztosítani kell a vallások erkölcsi és művelődéstörténeti tartalmának tárgyyszerű és elfogulatlan ismertetését; (4) lehetővé kell tenni, hogy a szülő vallási meggyőződésének megfelelően a tanuló (óvodás ill. iskolás) fakultatív vallásoktatásban vegyen részt; (7) a közoktatásban fajhoz, nemhez, nemzethez, nemzeti vagy etnikai csoporthoz való tartozás, vallási vagy politikai meggyőződés, származás, vagyoni helyzet, valamint az iskolafenntartó jellege alapján tilos bármilyen hátrányos megkülönböztetés.

A nevelés és oktatás tantervi alapjai c. fejezet kimondja, hogy óvodában az Országos Óvodai Nevelési Program, az iskolában a Nemzeti Alaptanterv határozza meg az oktatás-nevelés tartalmát. Az egyes intézmények helyi tantervei ebből készülhetnek. (Majd a következő időszakban valamikor.) Ugyanis jelenleg nincsen kézbe vehető nemzeti alaptanterv.

Az új törvény hatályba lépése 1993. szept. 1-től kezdődik és fokozatosan történik.

Új törvény szellemében régi tanterv alapján

Fentiek miatt a törvény az átmeneti rendelkezések között kimondja, hogy a követelmények az óvodai program és nemzeti alaptanterv kiadását követő harmadik év szeptember 1-től kötelezőek. (123. §.) A következő rész így szól: 1993. szept. 1-től addig az időpontig, míg a nemzeti alaptanterv alkalmazása nem kötelező: a) a kiadott nevelési-oktatási terveket a nevelési-oktatási intézmények pedagógiai programként, illetve helyi tantervként szabadon alkalmazhatják. Vagyis az új törvény szellemében és a régi nevelési-oktatási tantervek alapján szabad, lehet tanítani.

A következőkben a művelődési minisztérium által kiadott általános iskolai nevelés és oktatás terve (1990) alapján vetünk fel néhány gondolatot az erkölcsi nevelés végzésére a mai iskolában és családban. [2]

Annak a bemutatására, hogy milyen gazdag és eredménnyel kecsegtető erkölcsi nevelőmunkát lehet végezni az általános iskolában, vegyük szemügyre az osztályfőnöki órákat, az ott folyó nevelőmunkát.

A fő cél: az egyes tanulók személyiségének fejlesztése. Megismerni ennek érdekében a tanulókat, családi körülményeiket, társas kapcsolataikat. Együttműködni az osztályban tanító pedagógusokkal és a szülőkkel. Fejlesztzeni erkölcsi fogalom- és normarendszerüket, tulajdonságait, az erkölcsi ítéletalkotáshoz, önálló döntésekhez szükséges képességeket. Ehhez *Az egyén és közösség* témával formálni az egyes tanulók magatartását, értéktudatát, a tanulók társas kapcsolatait, fejlesztve empátiájukat és toleranciájukat, azaz a mások helyzetét felfogó,

megértő és azt eltűrő, segítő magatartásukat. Segíteni őket az önfejlesztésben, az ambíciók, az akaratérő, az igényesség kialakításában. Ösztönözni a család életébe való beilleszkedésre, a harmonikus magánéletre való felkészítéssel. Segíteni a tanulás és a tisztességes munka megbecsülését, ösztönözni a helyes munkaszokások elsajátítására. A hazaszeretetre nevelés szolgálatában erősíteni a hazához való tartozás tudatát, gazdagítani az őszinte hazaszeretet érzelmét, segíteni a hazánkban élő nemzetiségek, etnikumok életével, kultúrájával való megismerkedést, a kölcsönös megbecsülés megalapozását, az előítéletek elleni küzdelmet. Nem folytatva a célok és feladatok további felsorolását, nézzünk meg néhány résztemát az egyes osztályok anyagából.

A társas kapcsolatok, *Fiúk lányok az osztályban* — a más neműek megismerése és megbecsülése mellett külön kitérni a testi-szellemi szempontból hátrányos helyzetű, sérült, beteg társukkal való kapcsolat problémáira, megértetni a humánus kapcsolatok szükséges voltát és feltételeit, a pozitív erkölcsi tulajdonságok mibenlétét (tisztelet, szeretet, egyenrangúság, felelősségérzet, segítőkészség) és a lehetséges mértékű alkalmazását. *A gyermek a családban* c. témában — szülők és gyermekek, testvérek, nagyszülők, a kölcsönös megismerés, megbecsülés és együttműködés feladatai. *A hazafiság — hazánk a nagyvilágban* c. témában: a történelmi és népi hagyományok ápolása, a magyar kulturális örökség; tudományos, művészeti és sportbeli sikereink. Hazánk természeti kincsei, a természet, a műemlékek védelme. A szomszédos országokban élő magyar nemzetiségek problémái. A különböző nemzetiségű, fajtájú, vallású emberek hazánkban — egyenlő megbecsülésük és az emberek közti egyenlőség érvényesülését gátló előítéletek elleni küzdelem.

Más témák: a jó pajtási kapcsolatok, a barátság; az udvariasság; a becsületesség; a felnőttek, szülők, nevelők iránti tisztelet; az öregek, várandós anyák, kis gyermekkel utazók, a testi fogyatékosok iránti figyelmesség, előzékenység, segítségadás. Vagy szeretet és megbecsülés a családban, a gyermeki és a szülői gyengédség, segítőkészség, a szolidaritás, a család munkájában való részvétel, értékes családi hagyományok, az ünnepek, légköre és szokásai és így tovább.

Az összetett, szintetizáló osztályfőnöki nevelést megalapozza és továbbfejleszti az egyes szaktárgyakban folyó erkölcsi nevelés, így pl. Magyar nyelv és irodalom tárgyában. Ennek során követelmény, hogy a tanuló ismerje meg nemzeti történelmünk néhány kiemelkedő eseményét és személyiségét: a honfoglalás, az államalapítás, István király, a tatárjárás, Mátyás király, a török veszedelem (3. oszlt.). A munkácsi vár védelme, Zrínyi Ilona, a Rákóczi szabadságharc, az 1848—49-es forradalom és szabadságharc, Kossuth, Széchenyi (4. oszlt.), s fokozatosan bővítve a témaköröket és tartalmakat.

A Matematikában a korszerű matematikai műveltség nyújtásával együtt fejleszteni lehet és kell a matematika belső értékeinek (harmónia, igazság, szépség) felismerését és azokat az általánosabb képességeket és tulajdonságokat, melyek gazdagítják személyiségüket — a pontosság, kitartás, kötelességtudat, felelősségvállalás, a munka szeretete, önbizalom, akaratérő, a társakkal való együttműködés.

A Technika tantárgy alapvető célja a tanulók technikai műveltségének megalapozása, s ennek a fejlesztése közben az is, hogy alapozza meg a helyes munkakultúrájukat, szolgálja a hasznos, alkotó munka megszerettetését, a munka és a dolgozó ember megbecsülését. Mutassa meg a technikai alkotásokban megtestesülő használati, esztétikai és etikai értékeket.

A Testnevelés tantárgy célja és feladata, hogy úgy fejlessze a fiatalokat, hogy azok képesek legyenek az eredményes munkavégzésre, rendelkezzenek az egészséges életmód kialakításához szükséges ismeretekkel és felkészültséggel, képesek és készek legyenek a haza védelmére.

A további tantervi utalások helyett hadd térjünk még ki a következőkre. Az etika tudomány tanításai szerint léteznek az ún. elemi erkölcsi normák, örök törvények [3], melyek a különböző társadalmakban léteznek, lényegüket tekintve változatlanul: az emberi élet védelméről, testi épségéről, az emberi kapcsolatokban érvényesülő alapvető elvekről, akármilyen formában fogalmazódik ez meg, úgy hogy egyik ember nem veheti el a másik életét, nem veszélyeztetheti testi épségét, nem törekedhet erkölcselenségre a személyes kapcsolatokban, becsületenségre, hazugságra, másik ember legbensőbb személyes viszonyainak megrontására. Minden ember köteles az igazi emberiség, humanizmus szellemében tisztelni-szeretni saját szüleit, nagyszüleit,

gyermekait és fordítva is. Segíteni erkölcsi kötelessége a gyengébbet, az elesett, béna, fogyatékos, beteg állapotban lévő embertársát. A becsületes munkával szerzett javait, személyes tulajdonát tiszteletben kell tartani, és nem veszélyeztetheti az alapvető közösség a család, a házasság kötelékét, egyéni hajlamokkal, nemtelen törekvésekkel. Vagy ha ez a vallás erkölcs nyelvén, az erkölcsi kódexben, a tízparancsolatban fogalmazódik meg: Tiszteld atyádat, anyádat!, Ne paráználkodj! (Ne törj házasságot!), Felebarátod házastársát ne kívánd!, Ne hazudj, mások becsületében kárt ne tégy!, Mások tulajdonát ne kívánd!, Ne lopj! és a legerősebb törvény a Ne ölj! [4]

A kétféle megfogalmazás ugyanolyan lényegyet takar, azokat az alapvető erkölcsi tanításokat és követelményeket, melyekkel élhet mind a hívő, vallásos és a nem hívő pedagógus és szülő a mai iskolában és családban folyó erkölcsi nevelésben.

Igazat kell adnunk Mészáros Istvánnak, aki kis kötetében [5] így fogalmaz:

„Abban az állami óvodában és iskolában, ahol mint megközelítendő célt kitűzve, tudatosan és programszerűen az emberi élet, az emberi test, a szülők, a család, az igaz szó és tulajdon tiszteletére és védelmére eredményesen nevelik a tanulókat, ott zsidó-keresztény erkölcsi értékeket valósítanak meg. Elmondhatjuk: abban az állami óvodában, iskolában, ahol nem a gyűlöletre, ellenségeskedésre, mások lenézésére, diszkriminálásra, hanem megértésre, szolidaritásra, szeretetre nevelnek, minden ember méltóságának tiszteletére nevelnek, ahol a szegények, elesettek, öregek tiszteletére és megsegítésére, ahol felelősségteljes gyermekkori és felnőttkori szabadságra, ahol szilárd belső fegyelmezettségre nevelnek, ahol a szeretet öröme, derűjére, vidámságára nevelnek — ott embert-alakító, kiteljesítő, növelő keresztény erkölcsi értékeket váltanak át tettekre.”

Úgy véljük, a fentebb elmondottakból levonható az a következtetés, hogy van elégséges alapunk az általános iskolában végzendő eredményes erkölcsi neveléshez és a szülők segítségéhez ebben a közös, de nem könnyű nevelőmunkában.

IRODALOM

- [1] Magyar Közlöny 1993. évi 107. sz. (aug. 3.), a LXXIX. törvény.
[2] Az általános iskolai nevelés és oktatás terve, I., Bp. 1990. Művelődési Minisztérium.
[3] Pedagógiai Lexikon, I. Második kiadás, Bp., 1990. 388. o., Pedagógia II. Bp., 1980. 85—86. o.
[4] Biblia, Bp. 1976. 1456 o., — a 185—186. o.
[5] Mészáros István: Kis magyar neveléstan rendszerváltás idejére, 29. és 33. o.

DR. JANOSZKY SÁNDOR

Általános Iskola
Pusztaföldvár

Pedagógiai szemléletünk kialakításának néhány aktuális feladata

Gondolatok a VI. Nevelésügyi Kongresszus után

Napjainkban a társadalomban történő átalakulás, a tudomány és technika gyorsuló fejlődése, valamint a piaczgazdaságban végbemenő változások feltételezik a gazdálkodási formák és az ezekhez kapcsolódó ismeretek elsajátítását.

Mind ezekre az iskola nem válaszolhat csupán az eddig bevált szemlélettel és módszerekkel. Ennek elengedhetetlen feltétele az oktatás gazdasági feltételeinek biztosítása, valamint a neveléstudomány és a nevelésügy társadalmi jelentőségének fokozása. Éppen ezért oktatásunk-nevelésünk területén az új utak keresése pedagógiai tevékenységünk egyik alapkérdése.